

ДОМІНАНТИ ІНКЛЮЗИВНИХ ФІНАНСОВИХ СИСТЕМ

Метою статті – показати, яким чином відбувається поширення охоплення фінансовими послугами, та яким чином це впливає на світовий сталий розвиток, зокрема в Україні. У процесі всесвітньої економічної інтеграції дедалі гостріше постає питання збалансованого фінансово-економічного розвитку усіх учасників світової економічної системи. На міжнародному рівні вже кілька десятиліть робляться дії для донесення необхідності вибудовування загальних пріоритетів, які сприятимуть соціальному, економічному та екологічному зростанню кожного суб'єкта. Внаслідок цього постало питання включення до національних фінансових систем населення країн, яке не було охоплене фінансовими послугами, що визначається як ключовий фактор у стимулюванні подальшого світового розвитку.

Ключові слова: фінансова інклюзивність, цілі сталого розвитку, доступність фінансових послуг.

LYZHONUB M. M.

Kyiv National University of Trade and Economics

DOMINANTS OF INCLUSIVE FINANCIAL SYSTEMS

The aim, of the research is to show current status of financial inclusion, and how it impacts on global sustainable development, especially in Ukraine. In the process of global economic integration, the question of sustainable financial and economic development of all participants in the global economic system is set. At the international level the actions for forming overall priorities that promote social, economic and environmental growth of each subject have been making for the last decades. As a result, we faced with the problem of reaching the excluded and underserved people with the financial services. It is defined as a key factor in stimulating further global development.

Keywords: financial inclusion, sustainable development goals, availability of financial services.

Постановка проблеми. Посилення глобалізаційних процесів обумовлює необхідність збалансованого фінансово-економічного розвитку усіх учасників світової економічної системи. Вагоме місце у цьому процесі займає проблема залучення до фінансових систем ширшого кола фізичних осіб, що сприятиме соціальному, економічному та екологічному зростанню національних економік. Перш за все це стосується розширення можливостей фізичних осіб щодо отримання якісних фінансових послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню окремих аспектів формування інклюзивних фінансових систем присвячено праці С. Волосович, А. Мазаракі, С. Науменкової, Я. Тао та ін.

Постановка завдання. Метою статті є виявлення шляхів активізації фінансової інклюзивності та їх взаємозв'язок із соціально-економічним розвитком країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансова інклюзивність визначається як доступ споживачів до базових фінансових послуг, що базується на відсутності різного роду перешкод (економічних чи соціальних) щодо їх отримання. Відразу варто зазначити про протилежне поняття фінансового виключення, яке є унеможливленням доступу споживачів, громадян певної країни чи регіону, до базових фінансових послуг, які відповідають їх потребам, через наявність різного роду перешкод та ускладнень, що відвертає цих громадян від нормального соціального життя у суспільстві, до якого вони належать [3, с. 363].

Фінансова інклюзивність характеризує рівень доступності для більшості населення саме базових фінансових послуг. Йдеться про доступність для дорослого працездатного населення країни базових фінансових послуг, до яких, за підходами Світового банку, віднесено такі як грошові перекази та платежі, послуги із заощадження, кредитування, страхові послуги [2, с. 6].

У 2015 році Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй прийняла «Порядок денний сталого розвитку 2030». Цей документ – новий набір цілей в області розвитку, які в сукупності називають цілями сталого розвитку (ЦСР). «Порядок денний» є кульмінацією багатьох років переговорів і був схвалений всіма 193-ма членами Генеральної Асамблеї, як розвиненими країнами, так і країнами, що розвиваються. Цілі стосуються країн з усіма типами економіки і передбачають диференційовані шляхи досягнення та рівень зусиль, відповідно до соціально-економічної ситуації країни [4, с. 1].

За програмними документами ООН нараховуються 17 цілей сталого розвитку. І хоча ЦСР явно не включають фінансової інклюзивності, розширення доступу до фінансових послуг є ключовим фактором для багатьох з них. Вона розглядається як засіб досягнення конкретних показників розвитку людства, а не самоціль. При розгляді досліджень зв'язку між фінансовою інклюзивністю та розвитком, можна побачити, де і як фінансові послуги та доступність до них населення країн-учасників допоможуть досягти ЦСР. Перш за все, у країнах що розвиваються йдеться про базові фінансові послуги.

Фінансова інклюзивність означає, що фінансові послуги, такі як депозитні та ощадні рахунки, платіжні послуги, кредити, і страхування, стануть легко доступні для споживачів, і що вони активно і ефективно використовуватимуть ці послуги для задоволення їх конкретних потреб. Пов'язана з цим, але відрізняється концепція фінансового розвитку. В той час як фінансовий облік, як правило, вимірюється за

допомогою оцінки того, скільки людей володіють і використовують фінансові продукти, фінансовий розвиток стосується показників макrorівня, таких як розмір фондового ринку і співвідношення державного боргу країни для валового внутрішнього продукту. Багато факторів впливають одночасно і на фінансову інклюзивність країни і на розвиток фінансового сектора, в тому числі дохід на душу населення, політика уряду, якість інституційного забезпечення, доступність інформації, а також нормативно-правове середовище.

В обґрунтуванні першої ж цілі сталого розвитку – завершення крайньої бідності явно згадується важливість доступу до фінансових послуг. Коли люди включаються у фінансову систему, вони отримують нові можливості вибратися з бідності шляхом інвестування в бізнес або освіту. Відтак, в Індії, уряд відкрив банки в сільській місцевості, які допомогли скоротити бідність в сільських районах на 14-17 відсоткових пунктів. Витрати пов'язані зі шкільною освітою для дітей збільшилися на 20 відсотків у непальських домогосподарств, які відкрили безкоштовні банківські рахунки. Фінансове включення також запобігає зростанню бідності населення, пом'якшуючи удар несподіваних витрат. У випадку смерті годувальника, ощадний рахунок може врятувати від зубожіння. Електронні платіжні послуги також дозволяють людям позичати гроші у далеких друзів і родичів, коли стаються економічні труднощі.

Збільшення особистих рахунків серед бідних жінок допомогло б ЦСР сприяти гендерній рівності. Доступ до фінансових послуг також може привести до збільшення витрат на охорону здоров'я та інші предмети першої необхідності. Одне з досліджень в Кенії показало, що витрати на охорону здоров'я збільшилися на 66 відсотків, коли люди були забезпечені місцем для зберігання грошей.

Зростання фінансової інклюзивності сприяє активізації інвестиційної діяльності [1, с. 84]. Фінансове включення фермерів може привести до великих інвестицій в посівний сезон, що призводить до підвищення врожаїв і, отже, наближає до виконання другої цілі сталого розвитку, яка спрямована на підвищення продовольчої безпеки. Коли малавійські фермери зберігали свої прибутки на банківському рахунку, вони витратили на 13 відсотків більше грошей на обладнання і збільшили вартість рослинної продукції на 21 відсоток.

Дев'ятій ЦСР, зосередженій на інноваційній активності бізнесу, може посприяти широкий доступ до кредитів. Підприємці часто використовують мікрокредити для збільшення інвестицій в малому бізнесі, але у мікрокредитування не вийшло стати двигуном інновацій. Не існує прямої залежності між фінансовою інклюзивністю та зменшенням нерівності всередині країн та між ними, або інклюзивним економічним зростанням на національному рівні. Але воно сприяє доступу населення до можливостей ефективного вирішення власних проблем, за рахунок чого ті, хто зможуть скористатися перевагами нового рівня технологічного та фінансового розвитку, зможуть і змінити власне життя відповідно до міжнародних критеріїв використання людського потенціалу та економічної успішності.

У той же час, сприяння миру і стабільності відбувається легше, коли люди економічно успішні, і фінансові послуги можуть сильно на це вплинути. Для екологічних цілей зі списку ООН роль фінансової інклюзивності не така очевидна. Втім, вже досвід економічно розвинених країн показує, що при індивідуальному достатку та раціональному управлінні, у спільнот звільняються ресурси та можливості турбуватися про стан довкілля і провадити відповідні заходи.

Безпосередній механізм впливу фінансової інклюзивності на інклюзивне зростання і сталий розвиток діє через певні канали такі як фінансування малого та середнього бізнесу, мікрокредитування, фінансування сільського господарства, спеціальне фінансування економічно-незахищених груп населення, не охоплених банківськими послугами та фінансування екології [6, с. 3].

Ефективність і швидкість цих каналів залежить від багатьох факторів, таких як фінансові рамки включення, глибина фінансового ринку, фінансовий продукт, система надання фінансових послуг, система регулювання, фінансової грамотності та захисту прав споживачів. Ці чинники варіюються від країни до країни, внаслідок чого рівень охоплення населення сферою фінансових послуг теж різниться.

Потік фінансування малого та середнього бізнесу усуває перешкоду на шляху доступу до фінансування і дозволяє створити більш широкі можливості для розширення бізнесу. Так як сектор малого та середнього бізнесу стає основною рушійною силою створення нових робочих місць і джерелом економічного зростання для країн, що розвиваються, вплив фінансової інклюзивності на інклюзивне зростання здійснюється за рахунок залучення додаткової робочої сили.

Мікрокредитування це механізм для забезпечення безвідсотковим кредитом під заставу майна. Мікрокредит розглядається як ефективний інструмент для інформування людей, не охоплених банківськими послугами, включаючи жінок в сільській місцевості, які фінансово виключені з поля діяльності банківського сектора для отримання доходу, який дозволяє скоротити бідність і нерівність, що важливо для інклюзивного зростання.

Фінансування сільського господарства дуже важливе для країн що розвиваються з метою забезпечення продовольчої безпеки і наявності продовольства, щоб зменшити ризик настання голоду. Багато дрібних і байдужих до нововведень фермерів не мають доступу до фінансових послуг у багатьох країнах Азійсько-Тихоокеанського регіону. Підхід фінансування сільського господарства може забезпечити продовольчу безпеку і зменшити голод.

За допомогою спеціального фінансування економічно-незахищених груп населення, жінки, молодь та люди, не охоплені банківськими послугами, як у сільській місцевості, так і в містах можуть отримати доступ до фінансових послуг, який відіграє ключову роль в процесі інклюзивного розвитку. Інклюзивна фінансова система дозволяє бідним людям згладжувати їх споживання і застрахувати себе від економічної уразливості, наприклад хвороб, нещасних випадків, пограбувань, і безробіття. Фінансовий доступ дозволяє бідним людям заощаджувати і запозичувати; вони можуть створювати свої активи, вкладати кошти в освіту та підприємництво, і тим самим поліпшити свій фінансовий стан. Інклюзивне фінансування, особливо корисне для економічно-незахищених груп, таких як жінки, молодь і сільських спільнот. З усіх цих причин, спеціальне фінансування набуло популярності в останні роки в якості політики для поліпшення життя бідних верств населення, а також інклюзивного зростання.

Фінансування екології дуже важливе для того, аби сталий розвиток відзначався також сприятливим ставленням до навколишнього середовища. Канали впливу між трьома напрямками розвитку: економічним, соціальним та екологічним – різноманітні. Нестійке споживання і безрозсудне використання природних ресурсів призводить до погіршення стану навколишнього середовища і виснаження природного капіталу, якість яких впливає на економічне зростання.

Особливо актуальним питання фінансової інклюзивності стало в останні десятиліття, з появою електронних фінансових систем, які дають можливість забезпечити дану програму з мінімальними витратами на обслуговування.

Електронна фінансова інклюзивність – це цифрові інновації в наданні фінансових послуг, призначені для досягнення людей, позбавлених доступу до традиційних фінансових послуг [5, с. 45]. Банки та інші фінансові та не фінансові установи стрімко розвивають нові способи партнерства для надання фінансових послуг людям, позбавленим доступу до традиційних фінансових послуг. Крім розробки і поширення мікрофінансування за останні десятиліття, в якому брали участь такі новаторські підходи, як мікрокредитування і мікрострахування, і крім давніх шляхів задоволення фінансових потреб бідного населення як фінансові кооперативи, нова хвиля інновацій, яка використовує цифрові технології в розробці та наданні фінансових послуг – це принципово інший підхід для збільшення охоплення фінансовими послугами.

Електронна фінансова інклюзивність базується на транзакційній платформі, яка поєднує в собі функціональність платіжного інструменту з тим з ощадним рахунком і має можливість бути доступною клієнтам через будь-який термінал. За допомогою таких платформ, швидко розширюється спектр фінансових послуг, для сегментів ринку, позбавлених доступу до них раніше.

Електронні моделі фінансової інклюзивності відрізняються одна від одної й часто включають в себе, тією чи іншою мірою, кілька банківських і небанківських сторін (в тому числі не фінансові установи), відповідно їх можна аналізувати за переважним типом надавача послуг, що має економічне та законодавче підґрунтя.

Незалежно від того, хто обслуговує рахунок, рушійною силою електронної фінансової інклюзивності часто є не фінансові інституції, де додаткові фінансові продукти пропонуються за допомогою електронних засобів – заощадження, кредит, страхування, або інвестиційні продукти – як елемент партнерств, які виникають відповідно до поточних інтересів не фінансових організацій.

Електронні інновації не тільки дозволяють фінансовим установам залучити клієнтів у віддалених, важкодоступних районах, вони також знижують вартість надання фінансових послуг для постачальника.

Постачальник, у свою чергу, може знизити витрати для клієнта, підвищити доступність і можливості послуги. Для клієнта, на додаток до скорочення витрат, пов'язаних з використанням послуги і забезпечення легшого доступу, електронні фінансові послуги можуть знизити ризики втрати і крадіжки, які виникають при готівкових операціях.

Моніторинг змін у рівні фінансової інклюзивності за спеціальними кількісними та якісними показниками регулярно здійснюється такими міжнародними установами як Світовий банк, МВФ та Альянс за фінансову інклюзивність. На національному рівні близько 50-ти країн також існують власні уповноважені на цей моніторинг регулятори. Альянс за фінансову інклюзивність – це мережа, яка об'єднує фінансових регуляторів з понад 60 країн світу і є членом Глобального партнерства за фінансову інклюзивність – структури, створеної з ініціативи G20 для підтримки реформ у сфері фінансової інклюзивності.

Висновки

Фінансова інклюзивність, що характеризує рівень доступності базових фінансових послуг для населення відіграє важливу роль як засіб досягнення світового сталого розвитку. Безпосередній механізм впливу фінансової інклюзивності на сталий розвиток діє через шляхи, які базуються на фінансуванні суб'єктів фінансового ринку. Електронні платіжні системи дедалі ширше використовуються на ринку, і за допомогою них нові фінансові продукти стають доступними населенню, сприяючи розвитку малого та середнього бізнесу, забезпеченню гендерної рівності та активізації інвестиційної діяльності. Політика світової спільноти щодо фінансової інклюзивності має безпосередній вплив і на розвиток України, де чільним фактором створення інклюзивної фінансової системи є поширення фінансової грамотності та створення стабільних економічних умов для можливості розвитку інноваційно-інвестиційних проєктів.

Література

1. Волосович С.В. Заощадження населення та інвестиційний потенціал України / С.В. Волосович // *Фінанси України*. – 1998. – № 8. – С. 83–90.
2. Мазаракі А. Домінанти інституційної модернізації фінансової системи України / А. Мазаракі, С. Волосович // *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. – 2016. – № 1. – С. 5–23.
3. Науменкова С. Фінансова інклюзивність: економічний зміст та підходи до вимірювання / С. Науменкова // *Актуальні проблеми економіки*. – 2015. – № 4(166). – С. 363–371.
4. Achieving the Sustainable Development Goals [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.unsgsa.org/files/5614/6118/2625/sdgs_paper_final_003.pdf
5. Global Standard-Setting Bodies and Financial Inclusion: The Evolving Landscape [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gpfi.org/publications/global-standard-setting-bodies-and-financial-inclusion-evolving-landscape>
6. Inclusive Finance in the Asia&Pacific Region: Trends and Approaches [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.unescap.org/sites/default/files/7-ESCAP_Financial%20inclusion_July2015_share_3.pdf

Надійшла 06.08.2016; рецензент: д. е. н. Волосович С. В.